

„LIUDO RĖZOS DAINOS“

Rėzos darbai yra pradinis ir kertinis akmuo lietuvių tautosakos mokslui. Jų ėmėsi Rėza, nuoširdžiai norėdamas įvesti ko didžiausią lietuvišką indėlį į bendrą jo svajojamą vokišką kultūrą, kurioje susiderintų lietuviybė ir vokietybė — taip, kaip buvo nuoširdžiai svajojama D. Lietuvoj suderinti lietuviybės ir lenkybės interesus.

Organiškos lietuviškos vokiškos kultūros nebuvo galima sukurti, nes per daug yra skirtingi elementai. Jų mišinys tedavė lig šiol kažkokius išsigimusius kultūros monstros. Tačiau Rėzos pastangos parodyti ko didesnę lietuviškos kultūros lobį išgarsino lietuvių vardą ir davė impulso plačiai lietuvių kultūrai iš naujo atsigauti. Dėl to Rėza dabar įdomus ir kaip savotiškas ano meto galvojančio, jaučiančio, norinčio lietuvių tipas; įdomūs ir jo darbų rezultatai.

Su pasitenkinimu galima pasigirti, kad po 100 metų (1940) nuo Rėzos mirties būsime jo atminimą žmoniškai pagerbę: prof. M. Biržiška išleido jo lietuviškas dainas trečiuoju leidiniu, o prof. Eretas leidžia studiją apie jį patį.

Prof. M. Biržiška trečiąjį dainų leidimą rengė su bene diktinišku atsidėjimu ir kruopštumu. Jis patikrino pačias Rėzos dainyno versmes — Karaliaučiaus Valstybinio archyvo rankraštinę medžiagą su Rėzos ir jo gausių talkininkų paskelbtomis ir nepaskelbtomis dainomis. Iš jų Biržiška sudarė dvi dainyno dalis. Pirmoj davė tas pačias dainas,

kurios buvo Rėzos 1825 metų leidiny. Antra dalis sudaryta iš dar likusios rankraštinės medžiagos, kurios dalis buvo paskelbta V. Biržiškos, dalis nauja. Į antrą dalį įėjo ne tik liaudies dainos, bet ir tuose rankraščiuose buvę vertimai, knyginiai eilivimai, patarlės.

Šis leidimas paruoštas be vokiško vertimo. Tekstas paliktas originalo, tik tai pirmos dalies rašyba sudabartinta; o antros dalies palikta originalo rašyba. Žinoma, sudabartinant neišvengta smulkesnių nenuoseklumų, kuriuos yra pastebėjęs ir pats redaktorius.

Didžiausias šio leidimo originalumas — tai dainų teksto lyginimas ir teksto kritika. Pagrindu paėmęs 1825 metų leidimą, M. Biržiška lygina kiekvienos dainos tekstą su rankraštiniais Rėzos rinkiniais, ypačiai su Nesselmannu, net su Schleicheriu ir Kalvaičiu. Duoda kiekvieną jų atmainą ne tik prasmės, bet net rašybos. Šitame lyginime ir pasireiškė didžiausias prof. M. Biržiškos kruopštumas ir istorinė bibliografinė erudicija.

Galėtų kilti kam nors net klausimas, ar visas leidimas bevertas tokio didelio rūpestingumo? — Tekstų lyginimas sutraukė čia visą Rėzos dainų medžiagą; neturėdami pačių rankraščių, galėsime prireikus tenkintis antromis rankomis — šito leidimo duomenimis. Tai viena. Antra, į tas kruopščiai suregistruotas dainų atmainas galima būtų žiūrėti dvejopai: kaip į knygines atmainas ir kaip į žodinės kūrybos atmainas. Daina, žodžiu perduodama, natūraliai kinta. Jeigu norėtume sekti tik šitą dainos istoriją liaudies lūpose, tai, pavyzdžiui, rašybinės atmainos, prof. Biržiškos užrašytos, beveik nieko apie tos dainos istoriją liaudyje nesakytų. Tačiau daina gali kisti ne tik liaudyje, bet ir knyginių leidėjų — redaktorių rankose. Įvairiais sumetimais dainos tekstą jie gali perredaguoti. Norint susekti šitą dainos, jau į knygas patekusios, istoriją, jau svarbesnės daros net rašybinės atmainos. Rėzos dainų istorijoje kaip tik ir pažymėtinas šis antrasis

atvejis — Nesselmannas, pavyzdžiui, rado reikalo Rėzos rinkinio dainas pataisinėti, rekonstruoti. Ir įdomu daros, kuriais sumetimais ir kuria kryptimi jis taisinėjo. Taigi prof. Biržiškos mėgstamasis literatūros moksle istorinis kultūrinis metodas su kruopščiu išorinių faktų konstatavimu šitame Rėzos rinkinyje randa pateisinimo, duodamas įdomių smulkmenų laikotarpio charakteristikai ir ypačiai pačiam dainos mokslui, dainos likimui mokslininkų rankose. Tiesa, iš tų smulkmenų jis išvadų nedaro. Jis palieka tik žalią medžiagą. Dėl to atrodo sausa, kieta tos pastabos skaityti. Bet iš tų pastabų jau lengviau išvadą ir kitiems padaryti.

Pagaliau esti knygų, kurios praverčia ne praktiškai vartoti, bet, taip sakant, meninei ar mokslinei reprezentacijai. Pvz., Kisino paruoštoji monumentali Smetonos biobibliografija prezentuojasi savo puikia technika ir naujai pritaikytu metodu. Iš dalies panašiai prezentuojasi ir prof. M. Biržiškos paruoštasis dainynas savo lyginamuoju metodu ir jo technika Šiuo atžvilgiu ir šioje srityje Rėzos dainynas yra vienintelis.

Liudo Rėzos dainos. Pirmojo lietuviško dainyno III leidimas, M. Biržiškos spaudai parengtas. I ir II dalis. Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto leid. Kaunas 1935 ir 1937, 172 ir 112 psl.